

Renata Ciesielska-Kruczek

Biblioteka Filologii Angielskiej, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Biblioteki w Mjanmie¹

Streszczenie: Artykuł przedstawia zabytki piśmiennictwa Mjanmy zapisane w formie rękopisów na liściach palmowych, składanych papierowych książkach oraz największej na świecie kamiennej księdze. Opisano Bibliotekę Narodową, Bibliotekę Uniwersytecką w Rangunie oraz Bibliotekę U Pho Thi w klasztorze Sadhammajotika w Thaton. Natomiast wyniki badań dotyczących bibliotek publicznych opublikowane przez The Asia Foundation, Myanmar Book Aid oraz Preservation Foundation w 2014 r. posłużyły do nakreślenia sytuacji bibliotek w tym kraju. **Słowa kluczowe:** biblioteki na świecie, architektura bibliotek, biblioteki Mjanmy, Biblioteka Narodowa Mjanmy, Biblioteka Uniwersytecka w Rangunie, Biblioteka U Pho Thi w Thaton, pagoda Kuthodaw, „Największa Książka Świata”.

Zabytki piśmiennictwa Mjanmy

Dziedzictwo literatury birmańskiej, rozwijające się pod wpływem kultury tajskiej i indyjskiej, liczy ponad tysiąc lat. Pierwsze birmańskie dzieła literackie, tzw. *kyauksa*, były ryte w kamieniu i obecnie można je podziwiać w kilku świątyniach. Najwcześniejsza kamienna inskrypcja datowana jest na rok 1113². Późniejsze teksty literackie (od XIV do XIX w.) zapisywano na palmowych liściach, składanym papierze lub drukowano. Ich autorami byli buddyjscy mnisi, dworzanie wyszkoleni w klasztorach oraz nieliczni poeci dworscy, którzy najczęściej stosowali takie poetyckie formy jak historyczne ballady, ody, buddyjskie opowieści.

W bibliotekach oraz archiwach w Mjanmie i na całym świecie znajdują się birmańskie książki, w większości spisane na liściach palmowych³. Birmańskie rę-

¹ Mjanma (ang. *Myanmar*) – nazwa oficjalna Republika Związku Mjanmy (dawniej Birma), kraj w południowo-wschodniej Azji. W czasach kolonialnych *Burma* była używana oficjalnie jako nazwa angielskiej kolonii, natomiast naród birmański używał terminu *Myanma* („Kraj silnych jeźdźców”). Źródło: *Mjanma*, Wikipedia, 2021, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Mjanma> [dostęp: 2021-04-26].

² *Burmese literature*, Encyclopaedia Britannica, 2021, <https://www.britannica.com/art/Burmese-literature#accordion-article-history> [dostęp: 2021-04-26].

³ Tradycja używania wysuszonych liści palmowych jako materiału piśmienniczego na subkontynencie indyjskim i w południowo-wschodniej Azji sięga V wieku p.n.e. Jednym z najstarszych zachowanych manuskryptów z liści palmowych jest tekst z IX w., odkryty w Nepalu, obecnie przechowywany w Bibliotece Uniwersyteckiej w Cambridge.

kopisy sporządzone na papierze składanym następnie w formie harmonijki noszą nazwę *parabaik*⁴. Zbiory reprezentują praktycznie każdy rodzaj materiału piśmienniczego: złoto, srebro, miedź, kość słoniową, liście palmowe, papier (zarówno miejscowy, jak i europejski), a nawet materiał skompresowany, podobno, z wyrzuconych szat królewskich. Zachowane kolekcje składają się z buddyjskich prac kanonicznych i komentarzy, historii poprzednich wcieleń Buddy oraz opisów dworskich ceremonii i rozrywek. Tematycznie dotyczą również astrologii, kosmologii, języka i literatury, prawa oraz medycyny. (Zdj. 1.)

Najbardziej znaczący ze względu na rozmiar, zakres materiału i stan zachowania zbiór birmańskich rękopisów poza Mjanmą, znajduje się w zbiorach Narodowej Biblioteki Wielkiej Brytanii. Na kolekcję składa się ponad 1000 rękopisów, które mają szczególne znaczenie dla studiujących ewolucję birmańskiego języka, literatury oraz malarstwa rękopiśmiennego. Zdigitalizowane birmańskie manuskrypty są dostępne w Bibliotece Brytyjskiej⁵, Bibliotece Cyfrowej Południowo-Wschodniej Azji oraz na stronie internetowej projektu digitalizacji rękopisów w Mjanmie⁶.

„Największa Książka Świata” na kamiennych tablicach

Kompleks pagody Kuthodaw w Mandalaj⁷ wpisany na listę UNESCO Pamięć Świata, jest szczególnie cenny ze względu na 729 marmurowych steli z buddyjskimi tekstami. Jest określany jako „Największa Książka Świata”.

W połowie XIX w. przedostatni król Birmy – Mindon (panujący w latach 1853-1878) zainicjował utrwalenie pism świętych, aby zachować buddyjskie nauki w zmieniającym się świecie. Król jako miłośnik książek uważał literaturę za jeden z najcenniejszych elementów oświeconego społeczeństwa – postanowił więc zostawić po sobie najtrwalszą, bo kamienną księgę w wybudowanej w tym celu w Mandalaj pagodzie Kuthodaw.

Centralną pagodę Kuthodaw otacza 729 mniejszych mini-pagód, z których każda zawiera płytę białego marmuru, czyli „jedną kartę wielkiej księgi”. Na każdej tablicy-karcie, z obu stron wryto po około 75 linii świętych tekstów buddyzmu therawada – *Tipitaki*. Pierwotnie liternictwo miało okleinę z liści złota⁸. Tablice mieszczące się w oddzielnych, otwartych mini pagodach, ułożone są w siedmiu koncentrycznych kwadratach wokół złotej centralnej pago-

⁴ *Parabaik*, Wikipedia, 2020, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Parabaik> [dostęp: 2021-04-26].

⁵ *33 Burmese manuscripts now digitised*, Asian and African studies blog. British Library, 24 May 2017, <https://blogs.bl.uk/asian-and-african/2017/05/33-burmese-manuscripts-now-digitised.html> [dostęp: 2021-04-26].

⁶ *Myanmar Manuscript Digital Library / MMDL*, University of Toronto, 2020, <https://mmdl.utoronto.ca/> [dostęp: 2021-04-26].

⁷ Mandalaj – miasto w środkowej Mjanmie, było stolicą w latach 1857-1885.

⁸ Allon Mark, *‘The World’s Biggest Book’: The Kuthodaw Pagoda Marble-stelae inscriptions, Mandalay, Myanmar*, “The Asian Arts Society of Australia Review”, 2016, Vol. 25, iss. 4, p. 7-8.

Zdj. 1. *Ramajana*¹. Papierowa składana książka z 33 zakładkami, data powstania około 1870 r. W zbiorach British Library, manuskrypt, nr 14178. Źródło: http://www.bl.uk/manuscripts/FullDisplay.aspx?index=3&ref=Or_14178 [dostęp: 2021-04-12].

¹ San San May, *The Ramayana in Southeast Asia: (3) Burma*, Asian and African Studies Blog, May 5, 2014, <http://britishlibrary.typepad.co.uk/asian-and-african/2014/05/the-ramayana-in-southeast-asia-3-bu-rma.html> [dostęp: 2021-04-26].

dy. Tablice różnią się nieznacznie między sobą wymiarami, a najbardziej typowe mierzą 1,3 metra wysokości i 1 metr szerokości. (Zdj. 2–6.)

W pagodzie Kuthodaw spisano całą *Tipitakę* (729 tablic), czyli nauki Buddy, natomiast w kolejnej pagodzie — Sandamuni na 1774 tablicach wyryto komentarze do *Tipitaki*. Łącznie daje to liczbę ponad 2500 stron. Cały tekst był czytany raz — podczas pierwszego synodu buddyjskiego. Wówczas 2400 mnichów odczytywało inskrypcje na zmianę, bez żadnych przerw. Trwało to pół roku.

Chociaż teksty na tych stelach mają wielkie znaczenie kulturowe i historyczne, nie zostały należycie udokumentowane ani udostępnione międzynarodowej społeczności naukowej⁹. Dla zainteresowanych polecam artykuł¹⁰ opisujący projekt konserwatorski obejmujący ocenę stanu, dokumentację, prace konserwatorskie przy stelach, szkolenie personelu lokalnego¹¹.

Biblioteki w Mjanmie. Rys ogólny

Biblioteki w Mjanmie¹² są klasyfikowane jako „rządowe” i „samowystarczalne” lub prywatne. Do rządowych zalicza się biblioteki przy departamentach organów władzy, biblioteki publiczne oraz finansowane z budżetu państwa, takie jak Biblioteka Narodowa oraz biblioteki uniwersyteckie. Określenie „samowystarczalne” obejmuje placówki wsi i miasteczek, biblioteki klasztorne, założone przez osoby prywatne lub lokalne organizacje pozarządowe. Kolejną grupą są księżnice działające przy zagranicznych instytucjach kultury — najlepiej wyposażone, oferujące zbiory i usługi wzorowane na swoich krajach. Biblioteki przy Ambasadzie USA w Mjanmie oraz British Council ze swoimi oddziałami są placówkami dobrze oświetlonymi i klimatyzowanymi. American Center wspiera również bibliotekarzy, prowadząc dla nich szkolenia z różnych dziedzin.

Biblioteki publiczne w większych miastach są w dużej mierze przestarzałe, o różnej jakości zasobów książkowych i niskim poziomie usług. Bibliotekarze muszą płacić z własnych pensji za zgubione pozycje, co sprawia, że niechętnie je wypożyczają. W rezultacie większość książek jest trzymana w zamkniętych szafach. Niestety biblioteki przez lata nie były pozytywnie oceniane przez obywateli, postrzegano je głównie jako element propagandy.

⁹ *Kuthodaw Pali Canon*, Read Workbench, 2016, <https://readworkbench.org/projects-2/kuthodaw-pali-canon/> [dostęp: 2021-04-26].

¹⁰ Reade Wendy J., *The Kuthodaw Pagoda, Myanmar: collaborative conservation of a UNESCO Memory of the World site*, „AICCM Bulletin”, 2018, Vol. 39, iss. 1, p. 55-64.

¹¹ Współpraca australijskiego Nan Tien Institute, Wollongong i University of Sydney z Ministerstwem Kultury Birmy, Departamentem Archeologii Mandalaj i opiekunami strony Kuthodaw Pagoda w 2013 r. w celu konserwacji, fotografowania, digitalizacji i udostępniania ogólnodostępnej bazy danych do badań.

¹² Podrozdział opracowany na podstawie artykułu: Bradley Fiona, *Myanmar Libraries after the “Opening Up”*, „Journal of Information Science Theory and Practice”, 2017, Vol. 5, no. 4, p. 49-67. W artykule dokonano oceny rozwoju bibliotek w Mjanmie przed i po pierwszych od prawie 50 lat demokratycznych wyborach przeprowadzonych w tym kraju pod koniec 2015 r.

Zdj. 2. Makieta pozwalająca wyobrazić sobie ogrom systemu książkowego.
Zdj. Renata Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 3. „Największa Książka Świata” nie jest publikacją w tradycyjnym tego słowa znaczeniu. Tworzy ją 729 tablic ułożonych w siedem koncentrycznych kwadratów wokół głównej pagody Kuthodaw.
Zdj. Renata Ciesielska-Kruczek.

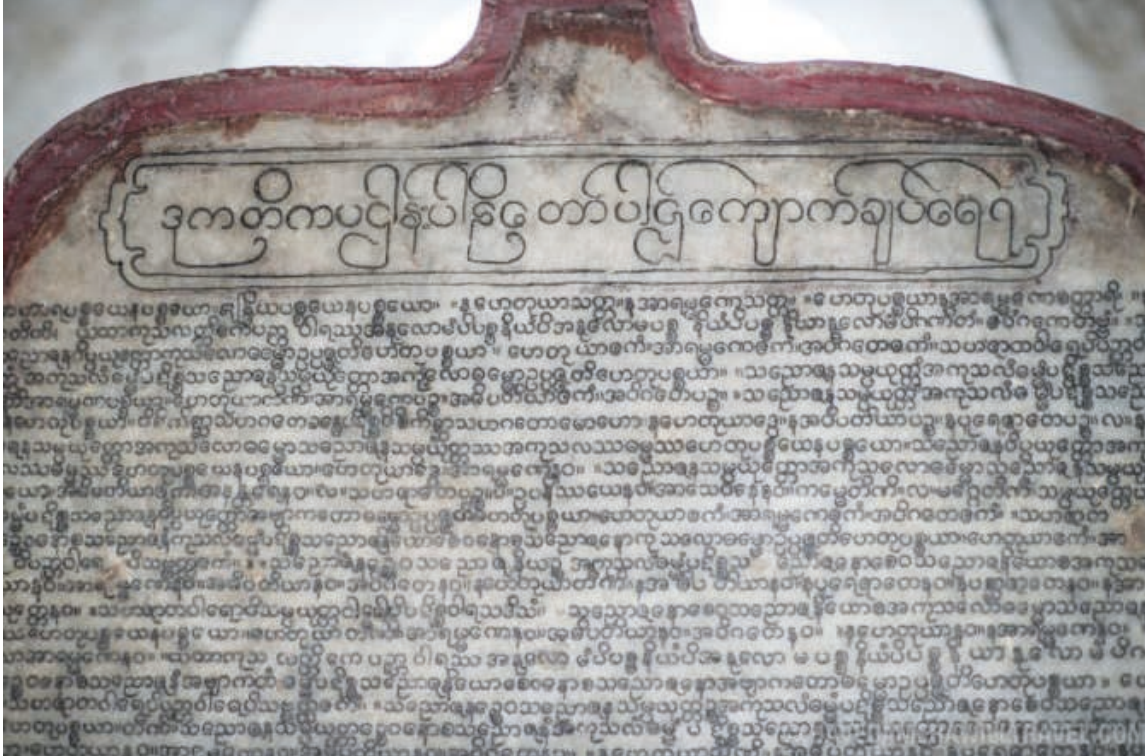

Zdj. 4. Każda płyta będąca „jedną kartą wielkiej księgi” znajduje się wewnątrz małej mini pagody. Zdj. Renata Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 5. Jedna z marmurowych płyt, na których wyryto nauki Buddy.

Zdj. 6. Zbliżenie fragmentu jednej ze stron wyrytych w marmurze. Źródło: <https://havecamerawilltravel.com/places/kuthodaw-pagoda-worlds-largest-book/> [dostęp: 2021-04-12].

Dodatkowo, to Ministerstwo Informacji decydowało, gdzie otworzyć bibliotekę publiczną, więc nie zawsze lokalizacja służyła jej mieszkańcom. Lokalna społeczność była często zobowiązana do finansowania bieżącego utrzymania i pozyskania publikacji do biblioteki. Otrzymywane dary nie zachęcały i nie przyczyniały się do rozwoju czytelnictwa. Biblioteki były więc postrzegane jako ciężar dla społeczności. Mimo to wolontariusze biblioteczni ciężko pracowali, aby utrzymać budynki i zbiory, przyciągać gości i chętnie szukali sposobów oferowania nowych usług, takich jak opowiadanie historii.

Z opublikowanych w 2014 r. badań¹³ (przeprowadzonych przez The Asia Foundation i Myanmar Book Aid and Preservation Foundation) wynika, że jednej z kluczowych instytucji przyczyniających się do tej kultury czytania, rozległej sieci bibliotek społecznościowych w całym kraju, brakuje odpowiedniej infrastruktury i bezpieczeństwa oraz finansowania, aby nadal wypełniać swoją rolę jako głównego ośrodka informacyjnego społeczności. W ramach badania, pierwszego w historii bibliotek publicznych Mjanmy, naukowcy odwiedzili 206 bibliotek publicznych – z których większość znajduje się na obszarach wiejskich – i przeprowadzili ponad tysiąc wywiadów z bibliotekarzami, władzami lokalnymi oraz czytelnikami i osobami, które nie są użytkownikami bi-

¹³ Myanmar Library Survey – Executive Summary (English), Open Development Mekong, 2017, <https://data.opendevlopmentmekong.net/en/dataset/myanmar-library-survey/resource/3dd75668-4d1a-4b21-9f2e-97889a4efdd7> [dostęp: 2021-04-26].

bliotek. W Mjanmie istnieje 55 755 zarejestrowanych bibliotek publicznych, ale tylko 4868 uważa się za aktywne. Czyli mniej niż 10 procent! (Zdj. 7–8.)

W 2018 r. Mjanma była po raz pierwszy gospodarzem XVII Kongresu Bibliotekarzy Azji Południowo-Wschodniej. Celem spotkania było stworzenie platformy do dzielenia się i wymiany informacji i doświadczeń dotyczących zagadnień z zakresu bibliotekarstwa krajów azjatyckich, bibliotekoznawstwa i informatyki, dokumentacji i informacji. (Zdj. 9.)

Projekt eLibrary Myanmar

W kraju istnieje 158 uniwersytetów podlegających Ministerstwu Edukacji. Po latach izolacji ich biblioteki mają obecnie bardzo ograniczone zbiory drukowane. Co więcej, aż do rozpoczęcia projektu eLibrary Myanmar¹⁴ w grudniu 2013 r., żadna uczelnia nie miała dostępu do zasobów subskrypcji online. W rezultacie standardy i wyniki badań zostały osłabione, a uczniowie stracili okazję do zdobycia umiejętności i wiedzy potrzebnych do odniesienia sukcesu zarówno w edukacji, jak i w miejscu pracy.

Projekt eLibrary Myanmar (okres realizacji: grudzień 2013 – grudzień 2020), powstał w celu umożliwienia bibliotekom na uniwersytetach kontrolowanych przez Ministerstwo Edukacji efektywnego wspierania nauczania, badań i uczenia się na wszystkich wydziałach – od nauk ścisłych po nauki społeczne i humanistyczne. Projekt EIFL eLibrary Myanmar¹⁵ otrzymał dofinansowanie z programu wsparcia szkolnictwa wyższego Open Society Foundation.

Biblioteka Narodowa Mjanmy

Biblioteka Narodowa Mjanmy¹⁶ posiada zbiór około 618 000 książek i czasopism, około 15 800 tytułów publikacji na temat kraju oraz bogatą kolekcję rzadkich i cennych rękopisów. Starożytne teksty obejmują 16 066 inskrypcji na liściach palmowych, *parabaiki*, złożone tabliczki do pisania wykonane z papieru, tkaniny lub metalu oraz 345 odręcznych skryptów znanych pisarzy. Są one pielęgnowane i regularnie zabezpieczane ochronnym *zabalinsi* (olejkiem z trawy cytrynowej). Biblioteka na mocy ustawy o rejestracji drukarzy i wydawców z 1962 r. otrzymuje kopie wszystkich materiałów drukowanych.

Jej początki sięgają biblioteki założonej w 1883 r. przez brytyjskiego komisarza Dolnej Birmy, sir Charlesa Edwarda Bernarda. Powstała z jego prywatnej kolekcji książek w centrum Rangun i była pierwszą bezpłatną biblioteką publiczną w Birmie, znaną jako „Wolna Biblioteka Bernarda”. W zniszczeniach II

¹⁴ *eLibrary Myanmar*, EIFL, 2020, <https://www.eifl.net/eifl-in-action/elibrary-myanmar-project> [dostęp: 2021-04-26].

¹⁵ Nyein Myat Sann, *Transforming libraries in Myanmar: the eLibrary Myanmar project*, „Insights: The UKSG Journal”, 2016, Vol. 29, iss. 3, p. 266–272.

¹⁶ Niestety w trakcie pisania artykułu strona internetowa Biblioteki Narodowej nie była dostępna. Nieliczne dane uzyskałam ze strony archiwalnej z 2009 r.: <https://web.archive.org/web/20090220082731/http://www.myanmar.com/Ministry/culture/text/P002.htm>.

Zdj. 7. Biblioteka społeczna w Pinyinmana. Źródło: <https://asiafoundation.org/2014/02/05/myanmars-libraries-a-potential-catalyst-for-community-development/> [dostęp: 2021-04-12].

Zdj. 8. Biblioteka w Mjanmie. Mniejsze biblioteki o samodzielnym modelu finansowania są budowane w tradycyjnym birmańskim stylu architektonicznym, dostosowanym do lokalnych warunków atmosferycznych. Zacieniona, otwarta przestrzeń ze stolikami do czytania znajduje się poniżej podwyższonego pokoju. Taka konstrukcja zapewnia naturalny przepływ powietrza i zabezpiecza książki przed wilgocią. Źródło: <https://asiafoundation.org/wp-content/uploads/2018/03/TraditionalMyanmarLibrary-1080x715.jpeg> [dostęp: 2021-04-12].

Zdj. 9. Premier Mjanmy, laureatka Pokojowej Nagrody Nobla z 1991 r., Daw Aung San Su Kyi wygłasza przemówienie otwierające XVII Kongres Bibliotekarzy Azji Południowo-Wschodniej. Źródło: <https://www.ifla.org/node/66895> [dostęp: 2021-04-12].

wojny światowej ocalało ponad 6000 książek i prawie wszystkie rękopisy. Instytucja została ponownie otwarta 1 sierpnia 1948 r., a po odzyskaniu przez Birnę niepodległości w 1952 r. przekazana rządowi birmańskiemu. Wówczas otwarta została jako Biblioteka Narodowa podlegająca Ministerstwu Kultury.

W 2008 r. Biblioteka Narodowa została przeniesiona do nowoutworzonej stolicy Naypyidaw¹⁷, po tym jak jej budynek w Rangunie został zniszczony przez cyklon Nargis. (Zdj. 10–11.)

Nadzieją, że Biblioteka Narodowa znajdzie swój dom na zawsze i będzie służyć obywatelom, jest zakończona pod koniec roku 2019 renowacja budynku z czasów kolonialnych Myanma Oil and Gas Enterprise¹⁸ w Rangunie. Otwarcie biblioteki było planowane na kwiecień 2020 r. (Zdj. 12.)

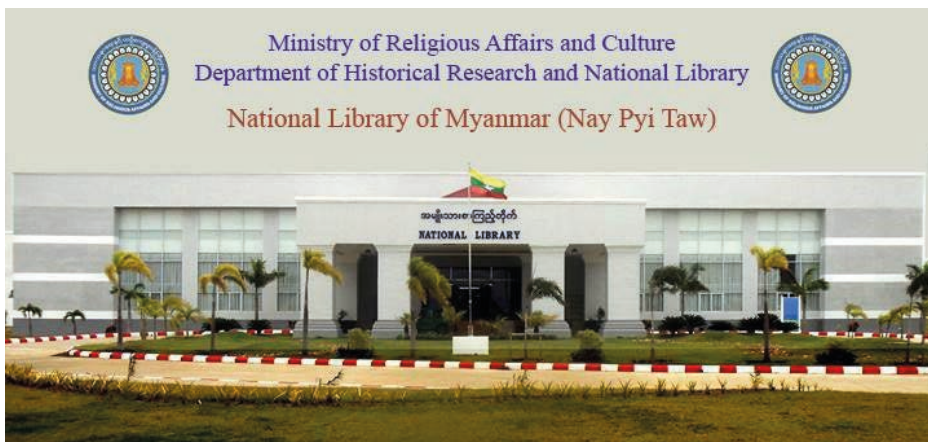
Biblioteka Uniwersytetu w Rangunie

Uniwersytet w Rangunie¹⁹ powstał w roku 1920, a w 1929 r. założono w nim bibliotekę. Książnica specjalizująca się w gromadzeniu zbiorów z zakresu histo-

¹⁷ Naypyidaw (królewska stolica, siedziba królów), nazwa zapisywana również: Nay Pyi Taw – stolica Mjanmy od listopada 2005 r. Oficjalną nazwę nowej stolicy ogłoszono 27 marca 2006 r.

¹⁸ *Former Myanma Oil and Gas Enterprise building*, Bansal Ben, Fox Elliott, Oka Manuel, *Architectural Guide: Yangon*, 2016, <https://www.yangongui.de/former-myanmar-oil-and-gas-enterprise-building/> [dostęp: 2021-04-26].

¹⁹ Rangun – największe miasto Mjanmy, stolica kraju w latach 1886-2006.

Zdj.10. Biblioteka Narodowa Mjanmy w Naypyitaw. Źródło: <https://www.facebook.com/nationallibraryofmyanmar/> [dostęp: 2021-04-12].

Zdj. 11. Ekspozycja rękopisów liści palmowych z Klasztoru Bagaya przechowywana w Bibliotece Narodowej w Naypyitaw w obawie, aby nie zostały skradzione lub zniszczone. Źródło: <https://mmdl.utoronto.ca/about/archives/> [dostęp: 2021-04-12].

Zdj. 12. Budynek z czasów kolonialnych przeznaczony na Bibliotekę Narodową w Rangunie. Źródło: <https://e2j8c4f6.stackpathcdn.com/wp-content/uploads/2020/01/DSC05287-Copy-scaled-1-750x500.jpg> [dostęp: 2021-04-12].

rii i kultury szybko zyskała reputację jednego z najlepszych ośrodków w Azji Południowo-Wschodniej. Od lat 60. XX w. Biblioteka Uniwersytecka rozpoczęła gromadzenie starych rękopisów, wysyłając grupy bibliotekarzy do wielu klasztorów w całej Mjanmie. Obecnie posiada ponad 4000 *parabaików*²⁰, zebranych z darowizn lub poprzez zakup.

Budynek biblioteki był pierwszym nowoczesnym w Birmie. Został zaprojektowany przez brytyjskiego architekta T. O. Fostera jako dwupiętrowa budowla w kształcie litery L z czterema poziomami magazynów. W celu uzyskania najlepszej wentylacji i zmniejszenia wilgotności pomieszczeń, w których przechowywane były książki, główne pomieszczenia wyposażono w pompę z żelazem krzemionkowym. W 1980 r. ukończono budowę nowego gmachu w sąsiedztwie przedwojennej biblioteki, a siedem lat później rozdzielono ją tworząc dwie jednostki: Uniwersytecką Bibliotekę Centralną²¹, która zajęła stary przedwojenny budynek oraz Bibliotekę Uniwersytetu w Rangunie, kontynuującą działalność w nowej siedzibie. (Zdj. 13–14.)

²⁰ Ni Ni Naing, *Admitted letters of Konbaung period in Parabike Manuscripts*, Universities' Central Library, University of Rangoon, 2008, <https://www.uclmyanmar.org/admitted-letters-of-konbaung-period-in-parabike-manuscripts/> [dostęp: 2021-04-26].

²¹ *Universities' Central Library*, University of Rangoon, 2021, <https://www.uclmyanmar.org/> [dostęp: 2021-04-26].

Zdj. 13. Biblioteka Uniwersytetu w Rangunie. Warto zwrócić uwagę na architekturę budynku, wysokie pomieszczenia i ażurowe okna, zapewniające wewnątrz przyjemne uczucie chłodu. Zdj. Renata Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 14. Czytelnia w Bibliotece Uniwersytetu w Rangunie. Zdj. Renata Ciesielska-Kruczek.

Niezmiernie ważnymi postaciami w historii birmańskiego bibliotekarstwa byli U Khin Zaw²² oraz U Thein Han²³, który po wojnie przebudował bibliotekę, szczególnie nacisk kładąc na zbieranie dokumentów związanych z celami badawczymi. (Zdj. 15.)

Biblioteka zasłynęła z rozmaitych zbiorów: dokumentów dotyczących Mjanmy i krajów sąsiednich, zbiorów liści palmowych, rękopisów papierowych, starych materiałów drukowanych, inskrypcji tuszem oraz książek na temat wydarzeń społecznych, gospodarczych i politycznych związanych z Azją Południowo-Wschodnią. (Zdj. 16.)

Kamienny manuskrypt, bezcenne starożytne dziedzictwo króla Kyana Sithy, trafił do Biblioteki Uniwersytetu wkrótce po założeniu uczelni. Wcześniej, w epoce kolonialnej, znajdował się w Muzeum Phayre w Rangunie, gdzie umieścili go zainteresowani antykami Brytyjczycy. Niestety nie wiadomo, z której części kraju dokładnie został przywieziony. Jest archeologicznym pomnikiem datowanym na XI w. n.e., o wysokości 2,13 m i szerokości 91 cm. Większość napisów w starożytnym alfabecie birmańskim jest nienaruszona.

Biblioteka U Pho Thi w klasztorze Sadhammajotika w Thaton

Mjanma, kraj o silnych tradycjach buddyjskich, ma tysiące klasztorów w całym kraju, w których istnieją biblioteki. Wiele z nich pełni bardziej funkcję bibliotek publicznych. W większości przypadków nie obsługują ich bibliotekarze, ale mnisi, którzy zawsze byli w życiu Birmańczyków ważnymi nauczycielami i strażnikami wiedzy. (Zdj. 17.)

Biblioteka w klasztorze w Thaton została założona w 1923 r. przez profesora literatury birmańskiej U Kyaw Tun oraz przez U Pho Thi, bogacza, który sfinansował jej otwarcie, aby pomóc mnichom w nauce i którego imię książnica nosi. Organizowane są tu egzaminy z języka Pāli, zapewniając mnichom i nowicjuszom zakwaterowanie i wyżywienie. Lokalna grupa osób świeckich w Thaton wspiera bibliotekę. (Zdj. 18.)

W bibliotece znajduje się około 780 rękopisów z 900 tekstami z liści palmowych, które umieszczono we wspaniałym pokoju²⁴. W pomieszczeniu ze złożonym sufitem i z inkrustowanymi szklanymi ornamentami ustawione są szafki z rzeźbionymi posągami bóstw.

Rękopisy, znajdujące się w bibliotece, obejmują szeroką gamę tekstów kanonicznych, komentarzy i komentarzy dodatkowych w języku palijskim, a także rzadkie teksty w języku birmańskim, birmańskim *nissayas* i *mon nissayas*. Szczegółowe informacje na ich temat znajdują się w opublikowanym w 2019 r. katalogu²⁵.

²² U Khin Zaw (1930-1945) — studiował bibliotekarstwo na Uniwersytecie Londyńskim.

²³ U Thein Han (1946-1968) — znany poeta, dyplom z bibliotekarstwa uzyskał w Dublinie.

²⁴ Pruitt William [et al.], *Manuscripts in the U Pho Thi Library, Sadhammajotika Monastery, Thaton, Myanmar*, Tokyo 2014.

²⁵ Pruitt William, Yūmi Ōsaka, Sunao Kasamatsu, *The Catalogue of Manuscripts in the U Pho Thi Library, Thaton, Myanmar*, Bristol 2019.

Zdj. 15. Manuskrypty palmowe w Bibliotece Uniwersytetu w Rangunie. Zdj. Renata Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 16. Kamienny manuskrypt, bezcenne starożytne dziedzictwo króla Kyana Sittthy w Bibliotece Uniwersytetu w Rangunie. Zdj. Renata Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 17. Budynek Biblioteki U Pho Thi. Źródło: <https://www.facebook.com/burmagoldenpath/photos/a.539806736145719/3029675633825471/?type=3> [dostęp: 2021-04-12].

Zdj. 18. Bogato zdobiona, złożona szafka na rękopisy w Bibliotece U Pho Thi. Źródło: <https://mmdl.utoronto.ca/about/archives/> [dostęp: 2021-04-12].

W podsumowaniu zachęcam...

W polskiej literaturze przedmiotu nie ma tekstów dotyczących bibliotek w Mjanmie. Bibliografia w języku angielskim, opisująca zbiory, usługi lub architekturę bibliotek, jest również dość uboga. Dlatego tak ekscytujące było dla autorki odkrywanie każdej publikacji związanej z niesamowitymi zbiorami oraz bibliotekami tego kraju. Ma ona także nadzieję, że rozbudzi zainteresowanie nauką, kulturą i historią Mjanmy wśród czytelników powyższego tekstu.

Dopowiedzenie niebiblioteczne...

Autorka zwiedzała Mjanmę w 2018 r. Mjanma (dawniej Birma) pozostaje krajem jeszcze nie do końca odkrytym przez masową turystykę. Jest to kraina magiczna, w której czas jakby się zatrzymał. Piękne kobiety i dzieci malują twarz *tanaką*, a wiecznie żujący betel mężczyźni ubierają się w tradycyjne spódnice *longyi*, tak na co dzień, nie pod turystów. Niesamowita historia zapisana jest w zabytkach.

W 2018 r. widziałam kraj z dużymi możliwościami rozwoju demokracji, w której pewną rolę odegrają biblioteki, książki, nauka...; kraj o trudnej współczesnej historii, o której warto dowiedzieć się więcej. Niestety, 12 lutego 2021 r. nastąpiło obalenie nie tak dawno odzyskanego „demokratycznego” ustroju, premier Aung San Suu Kyi, laureatkę Nagrody Nobla, ponownie osadzono w areszcie, a władzę przejęła junta wojskowa.

Bibliografia:

1. Allon Mark, *‘The World’s Biggest Book’: The Kuthodaw Pagoda Marble-stelae inscriptions, Mandalay, Myanmar*, “The Asian Arts Society of Australia Review”, 2016, Vol. 25, no. 4, p. 7-8.
2. *Annual report of the National Library of Myanmar*, 2018, https://www.ndl.go.jp/en/cdnla0/meetings/pdf/AR2018_Myanmar.pdf [dostęp: 2021-04-26].
3. Aung Phay Kyi Soe, *New National Library set for April grand opening*, „Myanmar Times”, 17 Dec. 2019, <https://www.mmmtimes.com/news/new-national-library-set-april-grand-opening.html> [dostęp: 2021-04-26].
4. Bradley Fiona, *Myanmar Libraries after the “Opening Up”*, “Journal of Information Science Theory and Practice”, 2017, Vol. 5, no. 4, p. 49–67.
5. *Burmese literature*, Encyclopaedia Britannica, 2021, <https://www.britannica.com/art/Burmese-literature#accordion-article-history> [dostęp: 2021-04-26].
6. Pe Hla, *Burma: Literature, Historiography, Scholarship, Language, Life, and Buddhism*, Singapore 1985.
7. Pruitt William [et al.], *Manuscripts in the U Pho Thi Library, Sadhammajotika Monastery, Thaton, Myanmar*, Tokyo 2014.
8. Pruitt William [et al.], *To Digitize Myanmar Manuscripts, Manuscripts List and Digital Book Production*, Tokyo 2017.
9. Pruitt William, Yūmi Ōsaka, Sunao Kasamatsu, *The Catalogue of Manuscripts in the U Pho Thi Library, Thaton, Myanmar*, Bristol 2019.

10. Reade Wendy J., *The Kuthodaw Pagoda, Myanmar: collaborative conservation of a UNESCO Memory of the World site*, "AICGM Bulletin", 2018, Vol. 39, iss. 1, p. 55-64.
11. Reade Wendy J., *Preserving the Kuthodaw Pagoda Complex, Myanmar: Collaborative Conservation of the 'World's Biggest Book'*, "The Asian Arts Society of Australia Review", 2016, Vol. 25, no. 4, p. 9-11.
12. San San May, *The Ramayana in Southeast Asia: (3) Burma*, Asian and African Studies Blog, May 5, 2014, <http://britishlibrary.typepad.co.uk/asian-and-african/2014/05/the-ramayana-in-southeast-asia-3-burma.html> [dostęp: 2021-04-26].
13. *33 Burmese manuscripts now digitised*, Asian and African studies blog. British Library, 24 May 2017, <https://blogs.bl.uk/asian-and-african/2017/05/33-burmese-manuscripts-now-digitised.html> [dostęp: 2021-04-26].

Libraries in Myanmar

Abstract: The article presents Burmese literature written in the form of manuscripts on palm leaves, folded paper books and 'World's Biggest Book'. The National Library, Rangoon University Library and U Pho Thi Library at Sadhammajotika Monastery in Thaton were described. The results of research on public libraries published by The Asia Foundation, Myanmar Book Aid and the Preservation Foundation in 2014 were used to outline the situation of libraries in this country. **Keywords:** world libraries, library architecture, Myanmar libraries, National Library of Myanmar, Rangoon University Library, U Pho Thi Library in Thaton, The Kuthodaw Pagoda, "World's Biggest Book".